

Kultur- og
likestillingsdepartementet

Lettlest versjon

Meld. St. 8 (2022–2023) Melding til Stortinget

Menneskerettigheter for personer med utviklingshemming

– Det handler om å bli hørt og sett

Kultur- og
likestillingsdepartementet

Lettlest versjon

Menneskerettigheter for personer med utviklingshemming

- Det handler om å bli hørt og sett

Innledning

I november 2022 sendte regjeringa en rapport til Stortinget. Rapporten handlet om menneskerettighetene til personer med utviklingshemming. Rapporten ble presentert i en type tekst som kalles stortingsmelding.

Stortingsmeldinga het Meld. St. 8 (2022–2023)

Menneskerettar for personar med utviklingshemming

– Det handlar om å bli høyrte og sett.

Dette er en lettlest versjon av stortingsmeldinga.

Innhold

Innledning.....	3
1. Om stortingsmeldinga	7
Hva er målet med stortingsmeldinga?	8
2. Menneskerettighetene, loven og samfunnet.....	10
Grunnloven og FN-konvensjonen CRPD.....	10
Samfunnets syn på personer med utviklingshemming.....	12
Hvilke rettigheter har folk i Norge?.....	13
3. Hva har man rett til?	15
Rett til å styre sitt eget liv og sin egen helse	15
Grunner til at helsetilbudene er for dårlige.....	17
Hva vil regjeringa gjøre?	19
Tvang.....	19
Rett til å lære	20
Hva vil regjeringa gjøre?	22
Rett til å jobbe	23
Hva vil regjeringa gjøre?	24
Rett til å bo sånn man vil	25
Hva vil regjeringa gjøre?	27
Rett til fritidsaktiviteter.....	27
Hva vil regjeringa gjøre?	29

4. Hvem har ansvaret for rettighetene?	31
I dag får ikke alle rettighetene sine.....	33
Hjelp til å bestemme ting	35
Hjelp til foreldre til barn med utviklingshemming	37
Hva vil regjeringa gjøre?	38
Vern mot vold, misbruk og utnyttelse	38
Hva vil regjeringa gjøre?	40
Rett til tilrettelegging i møte med politiet	41
Hva vil regjeringa gjøre?	41
Kamp mot hatkriminalitet.....	42

1

Om stortingsmeldinga

Kort fortalt

I dette kapitlet får du lese om hvorfor regjeringa lagde denne stortingsmeldinga:

- Regjeringa vil at personer med utviklingshemming skal få rettighetene sine.
- Regjeringa vil høre på personer med utviklingshemming.
- Regjeringa hadde et seminar der personer med funksjonshemming kunne fortelle om hva som var viktig for dem.

Politikken handler om at alle skal bli sett og hørt

Regjeringa vil at alle skal bli inkludert i samfunnet. Da må politikken gjelde for alle, også for personer med utviklingshemming. Politikken skal sørge for at personer med utviklingshemming kan leve like gode liv som alle andre. Den skal også sikre menneskerettighetene deres.

Menneskerettighetene er viktige i alle delene av samfunnet. Politikken for personer med utviklingshemming må derfor dekke alle områdene i samfunnet, som helse, arbeid og privatliv.

Alle mennesker er forskjellige og trenger forskjellig hjelp. Regjeringa vil at alle skal få den hjelpen de trenger. Da kan de leve gode liv og bruke tiden sin på en god måte. Det er også det beste for samfunnet.

Politikken som handler om personer med funksjonsnedsettelse, bygger på en FN-konvensjon. FN-konvensjonen handler om rettigheter for mennesker med nedsatt funksjonsevne og kalles CRPD. Vi trenger ekstra oppmerksomhet på rettighetene til personer med utviklingshemming. Denne stortingsmeldinga er en måte å skape denne oppmerksomheten på.

Hva er målet med stortingsmeldinga?

Stortingsmeldinga skal forklare hvilke rettigheter personer med utviklingshemming har. Den skal også forklare hva som fungerer godt og dårlig i dag. Når Stortinget vet dette, kan de lage ny politikk eller nye tjenester. De kan også sørge for at alle tilbudene til personer med utviklingshemming fungerer bedre sammen.

Personer og organisasjoner kan også bruke denne stortingsmeldinga. De kan bruke den til å fortelle personene som hjelper dem, hva de vil, og hva de har rett på. Stortingsmeldinga skal hjelpe til sånn at personer med utviklingshemming får de samme rettighetene og mulighetene som alle andre. Regjeringa vil at rettighetene skal stå klart og tydelig i loven.

Hva er rettigheter og menneskerettigheter?

En rettighet er noe man har krav på. Man har for eksempel rett til å få helsehjelpen man trenger.

En menneskerettighet er noe alle i hele verden har krav på uansett hvem de er, og hvor de bor. Ingen kan miste menneskerettighetene sine. Det er heller ikke mulig å gi dem fra seg. Et eksempel på en menneskerettighet er retten til å si meningen sin.

Hvordan ble stortingsmeldinga laget?

I FN-konvensjonen CRPD står det at personer med funksjonsnedsettelse skal bli spurt om saker som gjelder dem. De skal også få være med å bestemme i disse sakene. Personer med utviklingshemming og representantene deres har derfor kommet med innspill til denne stortingsmeldinga.

Regjeringa samarbeidet med Bufdir (Bufdir står for Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet) og Stiftelsen SOR. De inviterte 16 personer med utviklingshemming til et seminar. Seminaret ble holdt høsten 2019 og handlet om menneskerettigheter. På seminaret kunne deltakerne fortelle om ting de var opptatt av. De fortalte om blant annet helse, skole og arbeid. De fortalte det direkte til kultur- og likestillingsministeren. I 2019 var det Trine Skei Grande.

Regjeringa vil ha flere seminarer

Regjeringa vil at personer med utviklingshemming skal få være med å bestemme. Derfor vil regjeringa ha flere slike seminarer i framtiden. Regjeringa vil prate med både personer med utviklingshemming og organisasjoner som jobber for interessene deres. Organisasjonene kan ofte gjøre en god jobb for å sikre rettighetene til medlemmene sine.

Menneskerettighetene, loven og samfunnet

Kort fortalt

I dette kapitlet får du lese om hva Norge og FN sier om personer med utviklingshemming:

- FN sier at personer med funksjonsnedsettelse har samme rettigheter som alle andre.
- Regjeringa vil at FN-konvensjonen skal bli en del av den norske loven
- Norge har en egen lov om likestilling
- Noen trenger hjelp for å oppnå de samme rettighetene som andre.

Grunnloven og FN-konvensjonen CRPD

I Grunnloven står det at staten har ansvar for at alle får menneskerettighetene sine. Menneskerettighetene gjelder for alle. Men samfunnet må ta ekstra hensyn for at personer med utviklingshemming får menneskerettighetene sine. Dette ville FN få fram da de lagde FN-konvensjonen om rettigheter for mennesker med nedsatt funksjonsevne (CRPD).

Hva sier FN-konvensjonen CRPD?

I FN-konvensjonen CRPD står det at samfunnet skal sørge for at alle får menneskerettighetene sine. Da må rettighetene være med i lovene og politikken som lages. Det gjelder også rettighetene til personer med funksjonsnedsettelse. Myndighetene skal dessuten høre på organisasjonene til personer med funksjonsnedsettelse. Hvis staten ikke gjør som i CRPD gjør de en feil.

Flere bør vite om FN-konvensjonen CRPD i Norge

Regjeringa vil at ansatte i staten og kommunene skal vite mer om FN-konvensjonen CRPD. Bufdir har laget et prosjekt for at kommunene skal bli flinkere til å tenke på menneskerettighetene og likestilling. Da kan også tjenestene bli bedre og fungere bedre sammen.

Regjeringa vil at FN-konvensjonen CRPD skal bli en del av den norske loven. Regjeringa får hjelp av eksperter til å finne ut hvordan de kan gjøre det på best mulig måte.

Likestillings- og diskrimineringsloven

Likestillings- og diskrimineringsloven er en egen lov som sier at det skal være likestilling. Den sier også at det ikke er lov å diskriminere.

Det er ikke lov til å behandle noen annerledes på grunn av

- at de har funksjonsnedsettelse
- hvilket kjønn de har, føler seg som eller liker å være
- hvem de forelsker seg i
- hvor gamle de er
- hvilken religion de har, eller hva de tror på
- at de er gravide eller i permisjon etter å ha født eller adoptert et barn
- at de tar seg av syke eller gamle familiemedlemmer
- hvor de eller familien kommer fra

I tillegg til denne loven er det også noe som kalles forskrifter. Disse forskriftene forteller mer om pliktene til å tilrettelegge og til å lage ting med universell utforming. Forskriftene er derfor viktige for personer med funksjonsnedsettelse.

Når loven sier noe om **personer med funksjonsnedsettelse**, gjelder den også for **personer med utviklingshemning**.

Samfunnets syn på personer med utviklingshemming

Før 1900-tallet

Det står ikke så mye om personer med utviklingshemming i verdenshistorien. Det har vært mange fordommer, og mange har blitt gjemt bort.

Frem til 1940-tallet

Personer med utviklingshemming ble sett på som annerledes. De hadde ikke de samme rettighetene som andre.

1950- og 60-tallet

Norge bygde institusjoner for personer med utviklingshemming. De som bodde i institusjoner, levde annerledes enn andre. De fikk ikke bestemme over sitt eget liv.

1980-tallet

Norge fant ut at det ikke var bra for folk å leve i institusjoner. Staten bestemte at kommunene skulle ha ansvaret for tjenester til personer med utviklingshemming. Dette kalte de ansvarsreformen.

1991

Institusjonene ble lagt ned. Kommunene fikk ansvar for å gi personer med utviklingshemming gode liv. Det var bra for likestilling og menneskerettigheter.

Folk tenkte personer med utviklingshemming var syke

Før i tiden hadde ikke personer med utviklingshemming samme rettigheter som andre. Men det ble ikke sett på som diskriminering. I stedet tenkte folk at det var naturlig fordi personer med utviklingshemming var syke eller skadet. Denne måten å tenke på kalles for *den medisinske modellen*.

Nå har vi en annen måte å tenke på. Nå er målet at alle mennesker skal ha de samme rettighetene. Samfunnet må hjelpe alle sånn at de faktisk får det. Denne måten å tenke på kalles for *den menneskerettslige modellen*.

Hvordan kan personer med utviklingshemming bli hørt i demokratiet?

Det er viktig at personer med utviklingshemming får si meningen sin og blir hørt i demokratiet. Demokrati er en måte å styre et land på hvor alle kan delta og være med på å bestemme. Norge er et demokrati.

Mange trenger ekstra hjelp for å bli hørt. Organisasjoner for personer med utviklingshemming kan hjelpe til slik at flere blir hørt. Organisasjonene kan fortelle politikerne om hvilke saker som er viktige for personer med utviklingshemming.

Mange personer med utviklingshemming trenger ekstra hjelp for å forstå de sakene som skjer i samfunnet. Da kan tilpasset informasjon være nyttig. Når man forstår hva saken dreier seg om, kan man også fortelle organisasjonen sin og dem rundt seg hva man synes om saken.

Hvilke rettigheter har folk i Norge?

Alle som bor i Norge, har mange rettigheter enten de har en funksjonsnedsettelse eller ikke:

Likestilling

Likestilling betyr at alle mennesker får delta i samfunnet på samme måte, og har de samme rettighetene. Det er fordi alle er like mye verdt.

Det blir ekte likestilling først når alle blir sett og akseptert for den de er.

FN-konvensjonen CRPD sier at staten skal gjøre det den kan for at det blir likestilling.

Å bestemme over seg selv

Alle har rett til å bestemme over sitt eget liv. Det kalles for *selvbestemmelse*.

Alle vet hva de liker og ikke liker. Og hva de synes er viktig eller uviktig. Derfor skal ingen miste retten til å bestemme selv på grunn av en sykdom eller skade. Og heller ikke fordi det er noe de ikke får til.

Å bidra og være inkludert

Det er viktig for folk å være en del av samfunnet og gjøre noe nyttig sammen med andre. Når alle er med i samfunnet, klarer flere å si ifra hvis de ikke får rettighetene sine.

Det er vanskelig for folk å delta i samfunnet hvis de bor og jobber og lever hele livet på en institusjon. Personer med utviklingshemming må få bo og jobbe på samme steder som andre.

Noen blir diskriminert av flere grunner

Personer med utviklingshemming er like forskjellige som alle andre. De kan bli diskriminert av forskjellige grunner. For eksempel kan en person bli diskriminert på grunn av både en utviklingshemming og hudfarge.

Det er viktig å huske på at alle er ulike, når man tilrettelegger for mennesker med utviklingshemming. Det er også viktig at andre grupper som jobber mot diskriminering også passer på at personer med utviklingshemming ikke blir diskriminert. For eksempel må de som jobber mot diskriminering av samer, også huske på samer med utviklingshemming.

3

Hva har man rett til?

Kort fortalt

I dette kapitlet får du lese om rettighetene som personer med utviklingshemming har:

- Alle har rett til å styre sitt eget liv og til å lære og jobbe.
- Alle har rett til å bo der de vil og ha fritidsaktiviteter.
- Det er ikke alle som får rettighetene sine.
- Regjeringa vil at alle skal få rettighetene sine.

Rett til å styre sitt eget liv og sin egen helse

Alle har rett til å bestemme over sitt eget liv. Alle har også rett til få vite om sin egen helse.

Rett til å få hjelp til å bestemme over sitt eget liv

Personer med utviklingshemming trenger ofte hjelp for å leve selvstendig og delta på det de vil. I loven kalles denne hjelpen for *personlig assistanse*.

Man har krav på personlig assistanse uansett hvor man bor. Noen kan ha rett på BPA («BPA» er brukerstyrt personlig assistanse). De som får BPA, kan bestemme når og hvordan hjelpen skal gis.

Rett til helsehjelp

Menneskerettighetene sier at ingen skal bli diskriminert når de får helsetilbud. Alle har rett til å få den helsehjelpen de trenger, og tilbudene skal være nære hjemmet. Menneskerettighetene sier at ingen skal bli diskriminert når de får helsetilbud. Det skal ikke være et eget system bare for personer med utviklingshemming.

Personer med utviklingshemming kan trenge helsehjelp av flere grunner. Derfor trenger de at alle som skal hjelpe, samarbeider. De som hjelper, må kjenne personen som får helsehjelp. Regjeringa vil få til dette.

Loven sier at alle har rett til å si ja eller nei til helsehjelp hvis de

- forstår hva de skal velge mellom
- forstår hva alternativene vil bety for dem.

Loven sier også at alle har rett til å si hvordan de helst vil få hjelp før de får hjelp. Hvis man trenger mye hjelp fra forskjellige hjelpere over lang tid, har man også rett til å få en egen plan for hjelpen. Dette kalles en *individuell plan*.

Rett til å få vite om sin egen helse

Alle har rett til å få vite om sin egen helse, så de kan bestemme hvilken hjelp de vil ha.

Helsepersonellet skal vise hensyn når de forteller noen om helsa deres. Og de skal fortelle det på en måte som

- passer til alderen til den som får høre det
- er lett å skjønne for den som får høre det
- passer til hvor mye den som får høre det, vet fra før

Helsepersonellet skal dessuten fortelle det på et språk den som hører det, forstår.

Familiemedlemmer kan også få vite om helsa til en person. Det er greit hvis

- personen sier at det er greit
- personen trenger hjelp til å bestemme selv

Det er vanskelig å vurdere den psykiske helsa

Alle har en psykisk helse. Det handler om tanker og følelser og hvordan man har det. Personer med utviklingshemming har oftere enn andre sykdommer knyttet til tanker og følelser (dette kalles *psykiske lidelser*). Eksempler på slike sykdommer er depresjon og angst.

Det er ofte vanskelig å finne ut hvordan den psykiske helsa til en person med utviklingshemming er. Personer med utviklingshemming kan ha vansker med å fortelle hva de tenker og føler. Det kan også være vanskelig å forstå hvorfor ting kjennes annerledes enn ellers.

Grunner til at helsetilbudene er for dårlige

Personer med utviklingshemming får ikke alltid den hjelpen de trenger. De fire viktigste grunnene til dette er:

1. Helsetilbudene passer ikke til alle.
2. Den som får hjelp, blir ikke spurt om hva personen vil.
3. De som jobber i helsetilbudene, vet ikke nok.
4. Kommunene sjekker ikke om helsetilbudene er bra nok.

Nå skal vi se nærmere på disse fire grunnene.

1. Helsetilbudene passer ikke til alle

Det er veldig forskjellig hvor mye hjelp personer med utviklingshemming trenger. Det er også forskjellig hva slags hjelp de vil ha. Men ulike personer med utviklingshemming får ofte hjelp på nesten samme måte. Det gjør at hjelpen ikke passer for alle.

Regjeringa vil at tilbudene skal passe til den som får dem. Da vil alle få både den hjelpen de trenger, og den hjelpen de vil ha.

2. Den som får hjelp, blir ikke spurt om hva personen vil

Ofte forteller helsepersonellet for lite om hjelpen de gir.

Ofte forteller de også for lite om helsa til den som får hjelp.

Da blir det vanskelig for personen eller familiemedlemmene å finne ut hvilken hjelp de bør si ja eller nei til.

Alle har rett til å si hva slags hjelp de vil få. Det kan gjøre at tilbudet blir bedre.

Personlig assistanse er hjelp en person får med daglige aktiviteter og oppgaver. Det gjør at personen kan delta i aktivitet og jobb og bestemme mer over sitt eget liv. Da må personen også få være med å bestemme hvordan personen skal få hjelp .

Regjeringa vil at personer som får hjelp, skal få være med å bestemme. Og at de får vite om sin egen helse.

3. De som jobber i helsetilbudene, vet ikke nok

De som gir hjelp, må kjenne den som får hjelp. Ellers vet de ikke hva personen trenger, eller hva personen vil.

De som jobber i helsetilbudene, må vite mye om utviklingshemming. I tillegg må de vite hvordan man jobber med personer med utviklingshemming.

De som jobber i tilbudene, må vite hva som står i loven. De må også være flinke til finne ut hva som er riktig og galt i vanskelige situasjoner.

1 av 3 som jobber med helsetjenester, har ikke gått lenge nok på skolen for å lære det de trenger. Regjeringa vil at de som gir hjelp, får opplæring slik at tilbudene blir bedre.

4. Kommunene sjekker ikke om helsetilbudene er bra nok

Kommunene kan selv bestemme hvordan de organiserer tjenestene til personer med utviklingshemming. De som bestemmer i kommunene, må passe på at tilbudene er bra nok. Men de gjør det ikke ofte nok. Da kan de heller ikke forandre på de tilbudene som er dårlige.

Regjeringa vil at kommunene skal ha bedre system for å passe på at personer med utviklingshemming får gode tjenester. Det skal de få til ved å lære opp sjefene til å vite at de må følge bedre med.

Hva vil regjeringa gjøre?

Regjeringa vil

- at tilbudene skal passe til den som får dem
- at personer som får hjelp, skal få være med å bestemme, og at de får vite om sin egen helse
- at de som gir hjelp, får opplæring slik at tilbudene blir bedre
- at kommunene skal ha bedre system for å passe på at personer med utviklingshemming får gode tjenester

Målet til regjeringa er at alle skal leve selvstendige liv. Dessuten skal alle vite at det offentlige tar vare på dem når de trenger det.

Tvang

Regjeringa mener at alle skal kunne bestemme selv. Dessuten skal de som trenger det, få hjelpa de trenger til å bestemme selv. Noen ganger må likevel noen bestemme over andre, for eksempel så de ikke skader seg. Dette kalles *tvang*.

Tvang er siste utvei

De som jobber i tjenestene, kan bruke tvang mot folk for å hindre at de skader seg selv, eller at de skader andre. Det står i loven at man bare kan bruke tvang når man har prøvd andre ting først. De som bestemmer at noen skal bruke tvang, må dessuten ha riktig utdanning for å bestemme det. I tillegg må det ha blitt bestemt med et *vedtak*.

Å få bestemme mer selv kan gjøre tvang unødvendig

Noen personer kan skade seg selv eller andre hvis de føler at de ikke får bestemme over seg selv. Da kan personen trenge hjelp til å bestemme mer. Hvis personen får tilbake følelsen av å få velge og bestemme, kan det bli mindre behov for tvang.

For å unngå tvang sier loven at det må:

- være flinke folk på jobb
- være gode sjefer
- være tjenester som følger alle lovene

Det går an å klage på tvang

Man kan sende inn en klage hvis noen bruker tvang. Man kan også få hjelp til å skrive ned hva man vil klage på. Det blir ofte brukt tvang mot personer med utviklingshemming. Men det er nesten aldri noen personer med utviklingshemming som klager.

Noen steder i landet blir det brukt mer tvang enn andre steder.

En ny lov om tvang

I 2016 bestilte regjeringa en rapport som skulle fortelle om de burde endre på lovene om når det er lov til å bruke tvang. Rapporten så også på hva FN-konvensjonen CRPD sa om tvang.

I 2019 kom rapporten. Den hadde et forslag til en ny lov om tvang. Et av de viktigste forslagene var at folk skulle få bestemme mer selv. Diagnoser skulle ikke ha noe å si for bruken av tvang. Tvang kunne bare bli brukt hvis personen virkelig trengte hjelp, men ikke selv forsto nok til å si ja eller nei til hjelpen.

Rapporten het NOU 2019: 14 *Tvangsbegrensningsloven – Forslag til felles regler om tvang og inngrep uten samtykke i helse- og omsorgstjenesten*. De som lagde den, kaltes for Tvangslovutvalget.

Retten til å lære

Alle har rett til å lære. Og alle skal ha det fint på skolen.

Alle skal være med i barnehagen og på skolen

Alle barn og unge skal føle at de hører til sammen med andre. De skal føle seg inkludert og kjenne at de er verdt noe. Ingen skal bli diskriminert.

Barnehagen og skolen har ansvaret for at alle kan være med. Ingen skal føle seg utafor.

Alle barn og elever skal få være med og bestemme hvordan de vil ha det i barnehagen og på skolen. De skal føle at de blir hørt. Og de skal føle at de kan påvirke det som gjelder dem.

Elever med utviklingshemming kan trenge ekstra hjelp for at de kan være med å bestemme. Den hjelpen har de rett på.

Barna skal bli klare for voksenlivet

Et av målene med skolen er at alle skal bli klare til å delta i arbeid og fellesskap i samfunnet, slik at de kan leve gode liv når de blir voksne.

Et annet mål er at alle skal klare å være med å bestemme i samfunnet når de er voksne. For å få til dette kan man få ekstra hjelp når man vokser opp.

Barn som trenger ekstra hjelp før de starter på skolen, har rett til ekstra hjelp. De har rett til det uansett om de går i barnehage eller ikke. Slik hjelp kalles for spesialpedagogisk hjelp.

Alle skal være inkludert på skolen

Alle har rett til å gå på skole i nabolaget. På skolen skal personer med utviklingshemming få gå i klasse med de andre barna. De skal få den tilretteleggingen de trenger for å bli inkludert.

Rett til å gå på videregående etter ungdomsskolen

Alle som er ferdige med ungdomsskolen, har rett til å begynne på videregående. Da kan man søke på forskjellige utdanningsprogram, og fortelle hvilke man helst vil starte på.

Det blir satt opp et køsystem for å bestemme hvem som kommer inn hvor. De som har rett til spesialundervisning og tilrettelegging, kommer først i køen. Dette kalles fortrinnsrett.

Noen skoler gir ikke elevene det de har rett til

Det er mange barnehager, skoler og SFO-er som gir barna det de har rett til. Men det er også mange som ikke gjør det.

Mange barn må vente lenge på å få hjelpen de trenger. Det er også mange som ikke får lære alt de trenger. Noen ganger fordi skolen tror at de ikke klarer å lære det. Mange klarer å lære hvis skolen tilrettelegger og gir dem sjansen.

Det er viktig å være inkludert i skolemiljøet

Mange som får spesialundervisning, blir tatt ut av klasserommet. Da kan de føle seg utenfor.

Det er viktig at alle elever er inkludert i skolemiljøet og føler at man tilhører en gruppe.

Hva vil regjeringa gjøre?

Regjeringa vil lære opp dem som jobber med barn og elever

Regjeringa vil at de som jobber i barnehagen, på skolen og i PP-tjenesten, skal kunne mer. Barnehagen, skolen, SFO og de andre som hjelper til, skal samarbeide bedre.

Regjeringa vil gjøre det bedre når man begynner på neste skole

Regjeringa vil finne ut om det går an å gjøre det bedre for elevene når de slutter på barneskolen og begynner på ungdomsskolen. Og når de slutter på ungdomsskolen og begynner på videregående. Det kan hende at skolene kan fortelle hverandre mer om elevene, sånn at den nye skolen er bedre forberedt.

Regjeringa vil også finne ut hvordan ungdomsskolen og videregående kan samarbeide bedre.

Regjeringa vil at SFO skal inkludere alle

Regjeringa vil at elever som trenger tilrettelegging, skal få samme tilbud som andre på SFO. Da må SFO inkludere alle barn på samme måte som skoler må.

Regjeringa vil at flere kan oppdage at barn trenger hjelp

Regjeringa vil ha flere voksne i barnehagen og på skolen som kan oppdage at barn trenger tilrettelegging. Det skal gjøre at barn får hjelpen de trenger raskere, uten å måtte søke om det.

Disse ekstra personene vil være spesialpedagoger. De blir en del av det staten kaller for tidlig innsats i barnehagen og skolen.

Rett til å jobbe

Alle som kan og vil jobbe, skal få mulighet til det. Personer med utviklingshemming kan trenge tilrettelegging i jobbene sine. Hvis de får tilrettelegging, kan nok flere jobbe enn de som jobber i dag.

Tilrettelegging på jobben

Alle må ta ansvar for at flere skal få jobbe. Folk jobber på forskjellige måter. Personer med utviklingshemming har rett til at noen vurderer hvilke muligheter de har til å få en jobb.

For noen kan det passe best å jobbe på et sted der hele arbeidsplassen er tilrettelagt. Slike arbeidsplasser kalles for *forhåndsgodkjente tiltaksbedrifter* eller *arbeidsinkluderingsbedrifter*. Det betyr at bedriftene skal inkludere personer som ellers ikke får jobbe andre steder. Det kalles også ofte for skjermede virksomheter.

God tilrettelegging er viktig for at de som vil jobbe, kan jobbe. Tilretteleggingen må bli bedre. Forskjellige tilbud må også samarbeide bedre.

VTA fungerer for mange

De fleste med utviklingshemming jobber i VTA («VTA» står for varig tilrettelagt arbeid). VTA finnes det mest av i skjermede virksomheter. Men det finnes også VTA i vanlige bedrifter. Hvis alle som ønsker seg en plass i VTA skal få jobb, trengs det mange nye VTA-plasser

Overgangen fra skole til jobb er viktig

Mange med utviklingshemming får ikke jobb når de er ferdige på skolen. Det er viktig at tilretteleggingen fungerer bra når en person slutter på skolen og skal begynne å jobbe. Hvis folk er uten jobb lenge etter at de har sluttet på skolen, er det vanskeligere å begynne å jobbe senere.

Personer med funksjonshemming er oftere uten jobb enn andre

Vi vet ikke nøyaktig hvor mange med utviklingshemming som er i jobb. Men vi vet at personer med utviklingshemming oftere er uten jobb enn personer som ikke har en funksjonshemming.

Mange tror at personer med utviklingshemming får til lite. Det kan gjøre at de ikke får jobb.

Men også skolen og familien kan tro at personen får til lite. Det kan gjøre at personen ikke får lære nok ting. Det kan ofte være vanskelig å få jobb når man ikke har papirer på det man har lært.

Hva vil regjeringa gjøre?

Regjeringa vil at alle kan jobbe så mye de klarer

Regjeringa vil at alle i samfunnet hjelper til med å tilrettelegge sånn at alle kan jobbe. Regjeringa vil også at flere skal få lære nye ting når de er voksne.

Regjeringa synes det er viktig at folk som får uføretrygd, skal kunne jobbe samtidig. Alle skal føle seg inkludert i samfunnet ved å jobbe.

Regjeringa vil gjøre en undersøkelse av arbeidsforberedende trening

Regjeringa vil se på om om AFT fungerer bra (AFT står for arbeidsforberedende trening). AFT er et tilbud for dem som trenger å jobbe et sted med tilrettelegging før de starter med arbeidstrening i en vanlig bedrift.

Regjeringa vil utvikle VTA

Regjeringa vil finne ut hvordan varig tilrettelagt arbeid kan fungere bedre. Regjeringa vil prøve om det hjelper når man får mer hjelp i VTA. Det vil de prøve i noen fylker.

Rett til å bo sånn man vil

Det å bestemme hvor man vil bo, er en viktig del av å bestemme over sitt eget liv. I en god bolig kan man få til mer uten hjelp. Det gir også mer frihet.

Når personer med utviklingshemming blir voksne, skal de kunne flytte hjemmefra og inn i en bolig de selv har valgt. Regjeringa vil at alle skal bo godt og trygt, og at flere skal kunne eie boligen de bor i. Regjeringa vil også at de som ikke eier bolig, skal kunne leie på en god måte.

De fleste med utviklingshemming bor alene

Personer med utviklingshemming har lyst til å leve like liv som andre. De vil ha kjæreste, familie og kanskje barn.

Likevel bor de fleste alene og ikke sammen med en kjæreste. Mens 4 av 5 som ikke har utviklingshemming, bor sammen med noen.

Det er vanskelig å flytte sammen. Det er også vanskelig å finne noen å flytte sammen med. Det er to av grunnene til at de fleste med utviklingshemming bor alene.

Personer med utviklingshemming har ofte ikke så mange personer de har et nært forhold til. I tillegg bor mange i bofellesskap. Da er det vanskelig å ha et privatliv og å finne seg en kjæreste.

Man skal kunne bo i vanlige boliger

Personer med utviklingshemming skal kunne bo i vanlige leiligheter eller hus i vanlige boligområder. Der skal de kunne leve selvstendig sånn som alle andre.

Boligene til personer med utviklingshemming bør ikke ligge på institusjoner. De som bor der, må få være med og bestemme.

Det bør ikke være for mange boliger for personer med utviklingshemming på samme sted. Det kan føre til at de som bor der, ikke blir inkludert i samfunnet. Det er også viktig at personer som trenger forskjellig hjelp, ikke bor i nærheten av hverandre på en måte som fungerer dårlig.

Regjeringas mål for boliger

Regjeringa vil at alle skal bo godt og trygt. De vil at

1. flere skal kunne eie sin egen bolig
2. bomiljøene skal bli bedre
3. det skal bygges flere boliger
4. nye boliger skal bygges på en klimavennlig måte

Det går an å søke om startlån

Husbanken tilbyr noe som heter *Startlån*. Da låner Husbanken ut penger til kommunene, som låner ut til folk som har dårlig råd. Man kan bruke lånet til å kjøpe en bolig eller til å få nok penger til å beholde boligen man bor i.

De aller fleste kommunene tilbyr startlån. Men startlån til personer med utviklingshemming blir ikke brukt i alle kommuner.

Mange steder har personer med utviklingshemming og familiene deres kjøpt boliger sammen med andre. Noen ganger har de samarbeidet om å tilrettelegge et borettslag med flere boliger for personer med utviklingshemming.

Dette kan være en fin måte for personer med utviklingshemming å eie sin egen bolig på. Men det kan også gjøre at de som bor der, ikke blir inkludert i samfunnet.

Hvor bor personer med utviklingshemninger?

Før ansvarsreformen i 1991, bodde mange voksne personer med utviklingshemming på institusjon eller sammen med foreldrene sine.

Med ansvarsreformen skulle personer med utviklingshemming bo i vanlige boliger. Fra 1990 til 1996 ble det bygd 3500 boliger for personer med utviklingshemming. Likevel eier bare 1 av 4 personer med utviklingshemming boligen de bor i.

Bofellesskap er den vanligste måten å bo på for personer med utviklingshemming.

Hva vil regjeringa gjøre?

Regjeringa vil

- gjøre det klart hvilket ansvar kommunene har for å hjelpe dem som har det vanskelig på boligmarkedet
- hjelpe til sånn at flere personer med utviklingshemming kan kjøpe bolig i stedet for å leie
- vite mer om hvordan personer med utviklingshemming bor

Rett til fritidsaktiviteter

Alle har rett til å

- drive med kultur
- ha hobbyer
- få være med på festival og leir
- drive med idrett
- være med på aktiviteter om religion og annen tro

Fritidsaktiviteter må være tilrettelagt og planlagt slik at alle kan få være med. Det må også være enkelt å få hjelp til å være med på aktiviteter som handler om religion og tro. Hjelp til å delta på slike aktiviteter skal være en del av tilbudet på lik linje med andre aktiviteter.

Regjeringa vil at alle barn skal kunne være med på minst én fritidsaktivitet sammen med andre. Og de vil at det skal bli lettere for personer med utviklingshemming å være med.

Hvorfor er det viktig med aktiviteter på fritiden?

Å drive med kultur og å være med på idrett gjør at man føler seg inkludert. Det gjør at fritiden føles meningsfull. Det er også en måte å få venner på.

Samfunnet og demokratiet fungerer dessuten bedre når alle kan komme seg ut og snakke om ting som er viktige for dem.

Derfor er det viktig at personer med utviklingshemming får drive med kultur og idrett sammen med andre. Hvis de bare får egne tilbud som er tilrettelagt for dem, kan det gjøre at de ikke blir inkludert.

Mange får ikke være med på de aktivitetene de vil

Personer med utviklingshemming får ikke alltid være med på de aktivitetene de vil. Det samme gjelder barn med andre funksjonsnedsettelse.

Det kan være fordi andre tror at de ikke får til aktivitetene. Det kan også være fordi tilretteleggingen er for dårlig. For eksempel at det ikke er nok timer med støttekontakt til å dra på aktivitetene. Eller at man ikke kommer seg til aktivitetene.

Det er viktig at personer med utviklingshemming og funksjonsnedsettelse kan være med på like mye som andre. Da kan de få flere venner. De kan også unngå flere sykdommer fordi de får være i fysisk aktivitet.

En støttekontakt kan gjøre at man kan delta mer

Kommunen har ansvaret for at alle kan være med på aktiviteter. Personer med utviklingshemming kan trenge hjelp til dette. De kan for eksempel trenge en ledsager eller støttekontakt.

En støttekontakt kan gjøre at man får bestemme selv hva man vil være med på. Kommunen skal tilby støttekontakt.

Det finnes mange kultur- og idrettstilbud

Personer med utviklingshemming er med på mange kulturaktiviteter. For eksempel musikk, dans og billedkunst.

De siste tjue årene har det blitt flere idrettsaktiviteter for personer med utviklingshemming. Det synes organisasjonene for de ulike idrettene er veldig bra.

De fleste med utviklingshemming driver med idrett sammen med det lokale idrettslaget. Noen ganger har de aktiviteter sammen de andre. Andre ganger har de egne aktiviteter.

Det finnes ikke alltid tilrettelagte tilbud for alle idretter, bare noen. Da kan ikke de med utviklingshemming velge selv hvilken idrett de vil drive med. Barn kan dessuten føle seg utafør når de ikke får drive med idrett sammen med klassekameratene.

Hva vil regjeringa gjøre?

Personer med utviklingshemming skal kunne være med på fritidsaktiviteter på samme måte som andre.

Regjeringa vil

- arbeide for at alle blir inkludert når de driver med kunst, kultur, frivillighet og idrett
- sørge for at ledsagerbevisene blir digitale, og at arrangementer tilbyr billetter til ledsagerne
- jobbe for at alle barn skal kunne være med på minst én fritidsaktivitet sammen med andre

- gjøre tilbudet fra Norsk lyd- og blindeskriftbibliotek bedre kjent slik at alle får tilgang til bøker
- jobbe for at flere får lese gode bøker med «Leser søker bok»
- fortsette arbeidet for at folk kan delta i religion og annen tro på sykehus og andre helsetilbud.

4

Hvem har ansvaret for rettighetene?

Kort fortalt

I dette kapitlet får du lese om hva samfunnet gjør for personer med utviklingshemming og familiene deres:

- Ansvaret for at alle får det de trenger, ligger både hos staten og hos kommunene.
- Mange får ikke det de har krav på.
- Foreldre som har barn med utviklingshemming har mer ansvar enn andre og får en del støtte.
- Politikerne må høre på personer med utviklingshemming.

Departementene har ansvaret for likestilling

Staten er delt inn i mange departementer. Departementene har ansvar for hvert sitt område av samfunnet. For eksempel har Kunnskapsdepartementet ansvar for ting som har med skolen å gjøre.

Alle departementene styres av en person som kalles *statsråd* eller *minister*. Statsråden har ansvar for at departementet gjør det som departementet har ansvar for.

Alle departementene har ansvar for likestilling på sitt eget område. Og Kultur- og likestillingsdepartementet skal hjelpe de andre departementene med å jobbe med likestilling. Det skal være likestilling overalt.

Kultur- og likestillingsdepartementet har et ekstra ansvar for å passe på at de andre departementene gjør sånn at

- alle blir inkludert
- alle får være med
- ingen blir diskriminert

Personer med funksjonsnedsettelse skal få være med å lage politikk. Det skal for eksempel være personer med funksjonsnedsettelse i råd og utvalg som jobber med saker som er viktige for personer med funksjonsnedsettelse.

Kommunene har også mye ansvar

Kommunene har ansvar for veldig mange av tilbudene til dem som bor i kommunen. De kan også bestemme mange forskjellige ting. For eksempel bestemmer kommunen hvor det er lov å bygge nye hus. Eller hva slags bygninger det er lov å bygge på bestemte steder.

Det er fint at kommunene får bestemme mange ting. Det er de som best kjenner landskapet og folkene som bor der. Kommunene vet også hva folkene i kommunen trenger.

Det er viktig at de som bor i kommunen, får være med på å bestemme i kommunen sin. Dette blir kalt for *lokaldemokrati*.

Kommunene har ansvaret for tjenester

Kommunene skal gi tjenester som personer med utviklingshemming trenger. Tjenestene skal være en del av det samme systemet som tjenestene til alle andre som bor i kommunen. Det skal ikke være et eget system med tilbud bare for personer med utviklingshemming.

Kommunene og fylkeskommunene skal utnevne egne råd for personer med funksjonsnedsettelse. Rådene skal få vite om alle saker som gjelder personer med funksjonsnedsettelse. Rådene skal sørge for at personer med funksjonsnedsettelse kan si hva de mener om disse sakene.

I dag får ikke alle rettighetene sine

Det er veldig forskjellig fra kommune til kommune om personer med utviklingshemming får rettighetene sine. I noen kommuner får de ikke tilbudene de har rett på, eller tilbudene de trenger.

Personer med utviklingshemming blir glemt i politikken

Når politikerne skal lage politikk for personer med utviklingshemming, lager de ofte politikk om helse. Men personer med utviklingshemming skal være med i all politikk. Politikken for personer med utviklingshemming bør handle om likestilling.

Det er få som snakker om ansvarsreformen nå for tiden. Det kan være fordi at personer med utviklingshemming sjelden er i nyhetene og i politikken. Det er også få personer med utviklingshemming som jobber sammen med personer uten utviklingshemming. Folk tenker derfor ikke så mye på personer med utviklingshemming.

Politikerne må høre på personer med utviklingshemming

Det er bare personer med utviklingshemming som selv vet hvordan de har det. Derfor er det viktig at de blir hørt og er med i råd og utvalg.

Denne stortingsmeldinga bygger blant annet på et seminar der personer med utviklingshemming kunne fortelle om hvordan de hadde det (se side 9). Det er et eksempel på hvordan personer med utviklingshemming kan bli hørt.

Personer med utviklingshemming må få fortelle hvilke tjenester de trenger

Det er viktig at personer med utviklingshemming får fortelle hva slags tjenester de trenger. Det er de selv som vet best hvordan de har det. De kan også få organisasjonene de er med i, til å fortelle.

Personer med utviklingshemming får sjelden fortelle hva de trenger. Og kommunene som har ansvaret for tilbudene, mangler ofte et godt system for å holde styr på det de blir fortalt.

Ikke alle ansatte som jobber med personer med utviklingshemming, vet hvilke rettigheter de har. Mange tror dessuten at personer med utviklingshemming får til mindre enn de gjør.

Tilbudene må samarbeide bedre

Personer med utviklingshemming får ofte hjelp fra mange forskjellige, for eksempel hjemme og på skole eller jobb. Men de forskjellige menneskene som gir hjelp, samarbeider ikke alltid godt med hverandre. Det gjør at personer med utviklingshemming ofte får det vanskelig når de skal begynne med noe nytt. For eksempel hvis de skal bytte skole, eller når de er ferdige på skolen og skal begynne å jobbe.

Personer med utviklingshemming får ikke alltid BankID

Det er ikke alle med utviklingshemming som får BankID. Da kan de heller ikke bruke alle nettsidene til staten og kommunene. Mange nettsider har strenge krav til innlogging. Regjeringa jobber med å se på om de selv kan gi folk noe som ligner på BankID.

Koronapandemien fikk for store konsekvenser

Under koronapandemien var det mange tilbud som ble stengt. Det var for å hindre at folk ble smittet.

Mange personer med utviklingshemming trenger hjelp for å kunne være med i samfunnet. De trenger også hjelp for å gjøre ting på fritiden og leve godt. Da tilbudene ble stengt, kunne de ikke lenger gjøre disse tingene. Mange med utviklingshemming fikk derfor et dårligere liv under pandemien.

I tillegg ble tilbudene dårligere etter at de åpnet igjen etter pandemien.

Regjeringa synes at personer med utviklingshemming må beholde rettighetene sine hvis det kommer en ny pandemi. Hvis vi må unngå smitte i framtiden, må vi gjøre det på en litt annen måte.

Hjelp til å bestemme ting

En verge kan hjelpe

Alle skal få bestemme over seg selv, men noen trenger litt hjelp for å få det til. Da kan man få en verge som kan hjelpe. En verge kan for eksempel hjelpe til med å

- sørge for at man får rettighetene sine
- ordne med penger og lån
- finne ut om man bør skrive under på kontrakter
- finne ut om man bør avslutte kontrakter

Siden alle skal få bestemme over seg selv, skal vergen alltid følge ønskene til personen som har en verge. Den som får en verge, må være enig i å få en verge. Personen må også være enig i hvem som skal være vergen.

Det er omtrent 42 500 voksne personer som har verge i Norge. Veldig mange av disse er personer med utviklingshemming.

Ordningen når man har en verge, kalles et *vergemål*.

Tvungent vergemål

Hvis det er helt nødvendig for å hjelpe en person med å få rettighetene sine, kan en domstol bestemme at det er noen ting den personen ikke får lov til å bestemme selv. For eksempel kan ikke personen få lov til å ta opp lån på egen hånd.

Da kan personen få en verge selv om personen ikke er enig i det. Dette kalles tvungent vergemål. Det kan bare skje hvis personen ikke klarer å ta vare på seg selv. For eksempel hvis man gir bort alle pengene sine eller bruker dem på spill i stedet for å betale for mat, klær og bolig. Det er veldig sjelden at noen må få verge mot sin vilje.

Vergen skal uansett alltid høre på meningene til den som vergen hjelper. Det gjelder også hvis personen har fått en verge mot sin vilje. Vergen skal alltid hjelpe til med å bestemme sånn at personen får leve livet sitt mest mulig slik personen vil.

Det går an å sende inn en klage til statsforvalteren hvis man er uenig i det vergen gjør.

Noen skjønner ikke hva en verge er

Noen personer skjønner ikke hva det betyr å ha en verge, uansett hvor mye hjelp de får til å skjønne det. Eller de skjønner ikke hva vergen bestemmer. Det kan også være vanskelig for noen personer å forklare tydelig hva de mener. Disse personene kan trenge mer hjelp, fordi det er vanskelig å finne ut hva personen er enig eller uenig i. Det kan også være vanskelig å finne ut om personen vil ha en verge.

Når en person ikke forstår hva en beslutning betyr, sier man at personen ikke har beslutningskompetanse.

Disse personene skal få bestemme det de kan, slik som alle andre. Men de trenger ofte enda mer hjelp til å bestemme enn andre personer som trenger hjelp av en verge.

Loven om verger blir endret

Regjeringa jobber med å endre loven om verger. Det skal bli tydeligere i loven at det er frivillig å få hjelp av en verge. Dette skal bli tydeligere både gjennom reglene i loven og gjennom ordene som blir brukt i loven.

I tillegg skal det bli tydeligere at vergen ikke kan gjøre noe personen er uenig i.

Loven skal også si noe om vergene til personer som ikke skjønner hva en verge er, eller hva vergen skal hjelpe til med (de som ikke har beslutningskompetanse). Loven skal si på en tydelig måte at disse vergene skal bestemme sånn at personen får leve livet slik personen vil leve det.

Loven om verger heter vergemålsloven.

Hjelp til foreldre til barn med utviklingshemming

Alle barn og unge skal ha en trygg og god oppvekst. Regjeringa vil høre på hva familiene sier at de trenger.

Regjeringa vil at alle barn og unge skal få et bedre tilbud. Det skal gjøre forskjellene i samfunnet mindre. Det skal også gi familiene mer frihet.

Foreldrene til barn med utviklingshemming har mer ansvar enn andre

Det kan være vanskelig å ha et barn med en utviklingshemming. Forskning viser at foreldre til barn med utviklingshemming har det vanskeligere enn andre foreldre. Det tar mye tid og krefter å sørge for at barnet får det som barnet trenger.

Foreldrene til barn med utviklingshemming fortsetter ofte å passe på barna sine når de blir voksne. 1 av 5 voksne med utviklingshemming bor fortsatt hos foreldrene sine.

Foreldrene er ikke alltid fornøyde med tilbudene

Noen familier flytter til andre kommuner eller bydeler som har et bedre tilbud til personer med utviklingshemming. Da kalles de ofte for *tjenesteflyktninger*.

Foreldre til barn med utviklingshemming får et annerledes inntrykk av det offentlige enn andre foreldre. De mangler ofte informasjonen de trenger. Og ofte søker de om ting som ikke blir godkjent. Det gjør at de stoler mindre på staten og kommunen enn andre.

Likestilling mellom foreldrene er også dårligere i familier der et barn har en utviklingshemming. Det er fordi moren i familien ofte slutter å jobbe eller jobber mindre for å ta seg av barnet.

Hva vil regjeringa gjøre?

Regjeringa vil tilby programmet «Hva med oss?»

Regjeringa vil fortsette å tilby hjelp til foreldre med barn med funksjonsnedsettelse gjennom programmet «Hva med oss?»

Regjeringa vil også vurdere om de kan lage et program for barn som har søsken med funksjonsnedsettelse.

Regjeringa vil tilby programmet International Child Development Programme

Regjeringa vil at alle kommunene kan tilby programmet International Child Development Programme (Internasjonalt program for barns utvikling). Programmet handler om å lære foreldrene å forstå hva barnet trenger.

Vern mot vold, misbruk og utnyttelse

Hvem blir ofre for vold, misbruk og utnyttelse?

Noen personer blir oftere ofre for vold, misbruk og utnyttelse enn andre. Det skjer oftere med

- veldig unge eller veldig gamle mennesker
- damer
- personer med funksjonsnedsettelse

En person som er i flere av disse gruppene, har ekstra stor fare for å bli offer for vold, misbruk eller utnyttelse.

Det er flere damer med funksjonsnedsettelse enn menn med funksjonsnedsettelse som blir ofre.

Vi vet ikke hvor mange personer med utviklingshemming som er ofre for vold, misbruk eller utnyttelse. Mange sier ifra når sånt skjer. Men det er nok veldig mange som ikke sier ifra. Da er det vanskelig å vite hvor mange det skjer med.

Hva er vold, misbruk og utnyttelse?

Vold er når noen skader noen andre. Det vanligste eksempelet er at noen slår noen andre. Det er et eksempel på fysisk vold.

Misbruk og utnyttelse er når noen tvinger eller lurer noen til å gjøre noe de egentlig ikke vil. Hvis man tvinger noen til å jobbe uten lønn, utnytter man dem. Hvis man bruker noen andre sin BankID til å late som man er den personen, misbruker man identiteten til den andre.

Overgrep er når noen gjør sånn at noen andre ikke får rettighetene sine. Vold, misbruk og utnyttelse er altså forskjellige former for overgrep.

Det vanligste når noen snakker om overgrep er likevel seksuelle overgrep. Det er når noen bruker noen andre sin kropp for sin egen nytelse når de ikke har fått lov.

Personer med utviklingshemming er i ekstra fare for vold og overgrep

Mange personer med utviklingshemming bor på en sånn måte at det er ekstra fare for å bli offer for vold og overgrep. Noen ting som kan gjøre faren stor er hvis

- boligen deres minner om en institusjon
- det sjelden er noen som sjekker hva som skjer i boligen
- de ikke vet så mye om selvbestemmelse
- de ikke får lov til å bestemme selv
- de ansatte slutter etter kort tid og det ofte kommer nye ansatte
- de ansatte bare jobber noen få timer i uka
- de ansatte ikke har utdanning

Hvordan kan vi unngå vold og overgrep?

For å unngå faren for vold og overgrep bør det være noen som sjekker at ting går riktig for seg. De bør også sjekke at det er gode ansatte som kjenner lovene. Og at tilbudet er godt lagt opp.

Det er også viktig at alle får lære om hva vold og overgrep er, på skolen. Alle må også få lære om sex.

Loven sier at kommunen skal passe ekstra på at de som får hjelp av andre, ikke blir ofre for vold. De skal også passe på at de ikke blir tvunget til å ha sex eller lurt til å ha sex. Kommunen skal ha gode planer sånn at de kan finne ut hvis overgrep skjer.

Hva vil regjeringa gjøre?

Regjeringa vil beskytte personer med utviklingshemming mot vold og overgrep.

Regjeringa vil

- fortsette å jobbe med et samarbeid mellom ulike tjenester og etater som skal beskytte voksne mot ulovlige ting – det samarbeidet heter TryggEst
- lære opp ansatte på krisesentre sånn at de vet mer om personer med funksjonsnedsettelse (et krisesenter er et sted noen som er i fare, kan dra til for å være trygge)
- lære opp ansatte i helsetilbudene om vold og overgrep
- fortsette med et tilbud som foreldre kan ringe til når de har det vanskelig med barna sine – det tilbudet heter Foreldresupport

Rett til tilrettelegging i møte med politiet

Når noen synes det er vanskelig å forstå ting som de fleste andre skjønner, kan personen ha det som kalles *kognitive vansker*. Utviklingshemming er et eksempel på kognitive vansker. Når politiet arresterer noen med kognitive vansker, har personen rett på tilrettelegging når politiet jobber med saken. Det kan være vanskelig for politiet å vite om den de arresterer, har kognitive vansker.

Hvis politiet ikke er sikre, skal de bruke tilrettelegging når de avhører personen. Å avhøre betyr at man forklarer politiet hva som har skjedd.

Omtrent 1 av 10 som er i fengsel, har kognitive vansker. Men det er sikkert enda flere, for fengslene vet veldig lite om dette. Disse personene får ikke den tilretteleggingen de skal ha.

Hva vil regjeringa gjøre?

Regjeringa vil

- jobbe for tilrettelagte aktiviteter for personer med utviklingshemming som sitter i fengsel
- jobbe for å finne bra løsninger slik at personer med utviklingshemming som sitter i fengsel har gode tjenester.

Kamp mot hatkriminalitet

Hva er hatkriminalitet?

Hatkriminalitet er når noen gjør noe ulovlig fordi de ikke liker bestemte grupper mennesker.

Hatkriminalitet mot en person kan handle om

- hvor de eller foreldrene kommer fra
- hvilken religion eller annen tro de har
- hvem de forelsker seg i
- hvilket kjønn de føler seg som
- hvilket kjønn de liker å være
- om de har funksjonsnedsettelse

Eksempler på hatkriminalitet mot bestemte grupper:

- å si noe som viser hat eller diskriminering
- å skade noen
- å komme med trusler
- å ødelegge noen andre sine ting
- å prøve å få noen andre til å gjøre noe ulovlig
- å prøve å få noen andre til å plage noen

Når det skjer hatkriminalitet, blir ofte veldig mange i gruppa redde. Det er fordi de skjønner at noen har lyst til å være slemme mot sanne som dem. Også folk utafor gruppa blir redde. Det er fordi de ikke liker at det skjer ulovlige ting.

Folk tror ikke det skjer hatkriminalitet mot personer med funksjonsnedsettelse

Det er ikke så mange som forteller politiet om hatkriminalitet når det skjer mot

- folk som oppfører seg som et annet kjønn enn de ble født som
- jøder
- personer med funksjonsnedsettelse

Mange tenker at det sjelden skjer siden vi ikke hører så mye om det. Men organisasjonene for disse personene sier at folk ikke sier ifra når hatkriminalitet skjer. Det er fordi de ikke skjønner at det er hatkriminalitet som skjer.

Vi bør bruke et ord for hat mot personer med funksjonsnedsettelse

Folk skjønner godt hva hatkriminalitet er når det handler om hudfarge. Det er fordi vi har ordet «rasisme». Vi har også ordet «homofobi» når folk ikke liker homofile. Og vi har «muslimhat» når folk ikke liker muslimer. Men vi har ikke et sånt ord når folk ikke liker personer med funksjonsnedsettelse.

I Sverige har de et sånt ord: *funkofobi*. «Funko-» kommer fra «*funk-*» i *funksjonsnedsettelse*, og «*fobi*» betyr frykt. Dette ordet har vi begynt å bruke i Norge også.

Kampen mot hat fortsetter

Regjeringa vil fortsette å jobbe mot at folk sier ting som viser hat.

Utgitt av:
Kultur- og likestillingsdepartementet

Bestilling av publikasjoner:
Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon
publikasjoner.dep.no
Telefon: 22 24 00 00
Publikasjoner er også tilgjengelige på:
www.regjeringen.no

Omslagsillustrasjon: Aksell
Barn i korpsuniform: Torshovkorpset
Smilende jente: Colourbox
Mann i natur: Colourbox
Jente i rullestol: Free Image on Unsplash
Mann med arbeidshjelm: Colourbox

Trykk: Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon 03/2023 – opplag 200